

ANNA TUOMIKOSKI

Ajatus koskee ruumista

Jean-Luc Nancy, *Filosofin sydän* (Corpus, 1992; L'intrus, 2000). Suom. Susanna Lindberg, Kaisa Sivenius & Elia Lennes. Gaudeamus, Helsinki 2010. 140 s.

Jean-Luc Nancyn huhtikuisen Helsingin-vierailun yhteydessä julkaistu *Filosofin sydän* kokoaa yksiin kansiin alun perin vuonna 1996 suomennetun *Corpuksen* ja nyt ensimmäistä kertaa suomeksi ilmestyvän *Tunkeilijan* (L'intrus). Molempien tekstien aiheena on ruumis – sikäli kuin tässä yhteydessä on mahdollista puhua ”aiheesta”: ruumis on nimittäin Nancyille jotain, joka ei voi tulla diskurssin objektiksi, vaan päinvastoin pakenee kaikkea hallintaa ja saa ajattelun ja kielen murtumaan. Paitsi tätä mahdotonta aihetta, yritystä lähestyä sitä meille kaikkein ominta ja kuitenkin vieraimmaksi jäävää asiaa, jonka ”ruumis” nimeää, näiden kahden tekstin julkaisemista yhdessä puoltavat syntyhistorialliset seikat. Kuten Nancy Helsingissä puhuessaan kertoi, *Corpus* sai alkunsa sellaisen vaatimuksen tunnistamisesta, joka edellyttää ruumiin ajattelua ja siitä kirjoittamista toisin, filosofian perinteestä poikkeavalla tavalla. Tämä vaade oli osittain peräisin siitä kaiken ”oman” mullistavasta muutoksesta, joka hänen ruumiissaan tapahtui – toisin sanoen sydämensiirrosta, josta puolestaan *Tunkeilija* todistaa.

Merkkiruumiista mielen ruumiiseen

Nancyn suorastaan uhkarohkea väite on, että ruumista – olemassaolon ainoaa paikkaa – ja näin ollen lopulta ontologiaa itseään ei ole vielä ajateltu. Mitä siis *Corpuksessa* jäljitetty ruumiiden maailman ajattelu toisin edellyttäisi? Kuten Nancy painottaa, kyse ei ole siirtymästä johonkin välittömään tai esikäsitteel-

liseen tietoon. Jos ruumis muodostaakin filosofisen merkityksenannon rajan, tämä tarkoittaa ennen kaikkea sitä, että pääsyä rajan tuolle puolen ei ole. Nancy ei siis hylkää ruumiin ajatteluun kykenemättömäksi paljastuvaa perinnettämme. Päinvastoin, ajattelu toisin tarkoittaa ensinnäkin edeltävän ajattelun toistoa.

Yksi Nancyn ajattelun omaleimaisimmista piirteistä – joka myös tekee hänen tuotantonsa poikkeukselliseksi dekonstruktion piirissä – onkin siinä, kuinka hän kääntää katseensa suoraan metafysiikan suurimpiin, mutta nyt merkityksestä tyhjentyneisiin ja perustansa kadottaneisiin käsitteisiin. Nämä käsitteet hän pakottaa äärimmäiselle rajalleen, aina siihen saakka, missä kyse ei enää ole niiden merkityksen tai totuuden etsimisestä, vaan niiden kuulemisesta imperatiiveina.

Mitä ontoteologialta perimämme ruumiin käsitteeseen latauneiden merkitysten toisto sitten paljastaa? *Corpus* alkaa ehtoollisen asetussanoilla *hoc est enim corpus meum*, ”tämä on siis ruumiini”. Nämä sanat tiivistävät Nancyn mukaan ruumista koskevan filosofiskristillisen pakkomielteen, tarpeen vakuuttua siitä, että tämä jokin käsinkosketeltava itse asiassa on se, minkä koskettaminen on absoluuttisen mahdotonta (Jumalan ruumis, henki, sielu...): mieli aistimellisessa itsessään. Tämä äärimmäinen esimerkki merkitsijän ja merkityn täydellisestä yhteenliittymisestä kertoo siitä, kuinka ruumis on kulttuurisamme käsitetty nimenomaan merkiksi. Ruumis on merkki jostakin, jota se ei itse ole, viittaus ”ulkopuolesta” ”sisäpuolen” mielekkyyteen. Näin ruumismerkki kumoutuu,

pyyhkiytyy pois esittämänsä ideaalisuuden läsnäolon tieltä. ”Yksi ainoa asia *inkarnoituu* merkitsevässä ruumiissa – kaikissa filosofisissa, teologisissa, psykoanalyttisissa ja semioottisissa ruumiissa: absoluuttinen ristiiriita, jonka mukaan on mahdotonta olla *ruumis* olematta jonkun *hengen ruumis*, siis ruumis, jonka ruumiillisuuden tämä henki imee itseensä” (79).

Nancy tunnustaa, ettemme pysty käsittämään emmekä edes kuvittelemaan muuta kuin merkitsevää ruumista. Silti juuri tätä edellytetään, eikä kyse ole ainoastaan teoreettisen epäonnistumisen paikkaamisesta. Toisenlaisen ruumiin ajattelun vaatimusta ilmentää koko todellisuutemme, maailmamme lukemattomat ja yhä lisääntyvät ruumiit. Jos ontoteologia mitätöi merkinä ymmärretyn ruumiin puhtaan mielen tieltä, tämän kääntöpuolena kohtaamme joukkohautaan kasattujen ruumiiden mielettömyyden. Kuitenkin tässä mielen poissaolossa on Nancyn mukaan ollut nähtävissä ensimmäinen merkki siitä, että olemme siirtymässä ”ruumiiden maailmaan”, joka ei kuulu ihmiskunnalle, ei millekään lajille eikä universaalille, vaan avautuu ainutkertaisen ruumiiden paikkana. Samalla se kertoo ruumiiden tilan ja eron tuhoamisesta ja näin ollen (eettisestä, poliittisesta) välttämättömyydestä ajatella tavalla, joka *antaisi ruumiille paikan*.

Mitä Nancylla sitten on tarjota ontoteologisen merkkiruumiin tilalle? Hänen mukaansa ruumis on *mielen ruumis*. Mutta kuinka tämä eroaa ajatuksesta ruumiista hengen ruumiina tai ”sielun vankilana”, jota juuri on tarkoitus kritisoida? Ensinnäkin on syytä huomata, että

Nancyn ehkä tärkein (epä)käsite 'mieli' (*sens*) ei – toisin kuin vakiintunut suomennos "mieli" saattaa harhauttaa ajattelemaan – viittaa subjektin tietoisuuteen. Sen sijaan se tarkoittaa ulottuvuutta, joka mahdollistaa annetut merkitykset olematta kuitenkaan niiden syy jonkinlaisena alkuperäisenä täyteenä: yksinkertaistaen se voidaan ymmärtää analogisesti Derridan *différance* kanssa. Erityisesti ruumiista puhuttaessa on hyvä muistaa, että *sens* merkitsee paitsi mielekkyyttä, myös aistia (samoin kuin merkitystä, järkeä ja suuntaa).

Nancy kehittää mielen ruumiin ajatusta lähtien liikkeelle Freudin postuumista huomautuksesta, jossa tämä toteaa psyyken olevan ulottuvainen tietämättään. Hän jatkaa: "Toisin sanoen 'psyyke' on *ruumis*, ja juuri tämä jää siltä huomaamatta" (41). Ruumiit ovat "psyyken" ruumiita siinä, että olemisen maailmassa on olemista ulottuvaisena ja itsen ulkopuolella – "huomaamatta", subjektittoman ja objektittoman eittiedon alueella. Siltikään kyse ei ole itseensä sulkeutuneen materian mykkyydestä, eikä toisaalta myöskään ideaalisen mielen inkarnaatiosta. Mielen ruumis päinvastoin keskeyttää ideaalisen mielen itseensä viittaavan liikkeen ja asettaa sen alttiiksi mielen/ruumiin rajalla.

Kirjoittaa ruumiille

Kuinka siis ajattelun olisi mahdollista tehdä oikeutta mielen ruumiille, joka muodostaa merkityksen järjestyksen rajan? Kuinka kirjoittaa ruumiille tai jopa *kirjoittaa ruumis* sen sijaan, että sanoisi jotain aiheesta "ruumis", antaisi sille merkityksiä? Ruumiin kysymys on myös kysymys ajattelun ja merkitsevän kielen rajoista. Vastaavasti *Corpus* on yhtä lailla kirja kirjoittamisesta kuin ruumiista, lopulta "ruumiin kirjoittamisesta" tai, Nancyn neologismien mukaan, "ulos kirjoittamisesta" (*excription*). Tarkemmin kyse on siitä, kuinka Nancyn teksti teemaattisen tason tällä tai tuolla puolen toteuttaa tämän ruumiin kirjoituksen – vaikka "toteuttaa" on väärä sana,

liian aktiivinen: kyse on jostakin, joka ei ole subjektin hallinnoitavissa ja joka saa diskurssin murtumaan, fragmentoitumaan, keskeytymään. *Corpuksen* erityislaatu onkin kenties ennen kaikkea löydettävissä sen tyylistä, "muodosta", joka tässä vielä enemmän kuin muualla on erottamattomissa "sisällöstä".

Nancyn mukaan vaikuttaisi houkuttevalta todeta, että ruumiin tavoittamiseksi olisi luovuttava kirjoituksesta, mutta tämä olisi erehdys. Jos kirjoitus erkaneekin ruumiista äärettömästi, juuri tämän mittamattoman eron mittaaminen on silti välttämätöntä ruumiin koskettamiseksi. Sitä paitsi se, mitä Nancy kutsuu (ruumiin) kirjoittamiseksi, ei ole kirjoittamista missään totuudessa mielessä (kommunikaatiota, itseilmaisua). Kirjoitus ei hänelle tarkoita merkitysten jäsentämistä vaan "elettä, jolla *kosketaan mieltä*" (38). Kirjoitus on jotain, mikä etäänny merkityksistä muuttumatta silti silloksi kaakokseksi, jännitettä suoraan merkitsevässä järjestelmässä itsessään. "Tämä jännite on ulottuvuus, jota perinteemme nimittää 'ruumiiksi'" (90).

Ruumiin kirjoitus edellyttää tiettyä pidättyvyyttä tai, kuten Nancy sanoo, vaikenemislupausta: lupausta suojella ruumista merkitsevältä funktiolta *suoraan kirjoituksessa*. Tämän lupauksen kirjoitus pettää auttamatta, sillä merkityksestä ollaan pääsemättömissä. Alkuperäinen petos on kuitenkin myös rikkomansa rajan kunnioituksen alku. Väistämättä merkitsevällä kielellä operoiva *Corpus* vaikuttaisikin ikään kuin pyörittävän takaisin lausumisen tasolla, "ottavan sanansa takaisin" jouduttuaan esittämään jonkin ruumista koskevan väitteen. Näin se kehkeytyy yhä uusien vetäytymisten, keskeytysten ja uusien alkujen fragmentaarisenä kudoksena.

Nancy ei siis rakenna ja kehittää johdonmukaista teoriaa ruumiista ylipäänsä, vaan hän kirjoittaa ainutkertaisen ruumiiden "*corpusta*: katalogia logoksen paikalla" (65). Ainut tapa tehdä oikeutta maailman ruumiille on kohdata ne tapaus kerrallaan. Paitsi ettei Nancyn mukaan

ole olemassa Ruumista (jonka eteen voisi laittaa määräisen artikkelin: *il n'y a pas "le" corps*), eivät singulaariset ruumiitkaan muodosta jakamattomia, funktionaalisia kokonaisuuksia. Näin *Corpus* onkin paikoitellen kuin peräisin villiintyneen ensyklopedistin kynästä. Kohtaamme (näennäisen) satunnaisia ja jäsentymättömiä luetteiloita ruumiin pintoja, jäseniä, eritteitä, toimia, tuntemuksia... Ja koska sen paremmin maailman ruumiit yhdessä kuin ainutkertainen ruumis itsessäänkään eivät sulkeudu totaliteetiksi, listat voisivat periaatteessa jatkaa loputtomiin.

Kuinka Nancyn yritys antaa merkitysten vetäytyä ja ruumiin nousta esiin ilmeisyydessään sitten lopulta onnistuu? Kysymys on kenties väärin asetettu, sillä kyse nimenomaan ei ole yleispätevistä argumenteista, jotka olisivat objektiivisesti arvioitavissa. Argumentoinnin sijaan *Corpus* puhuttelee – eikä vain kaikkia ja ketä tahansa, vaan "sinua". Tämä filosofiselle diskurssille epätyypillinen "sinnuttelu", sanojen osoittaminen toiselle, ilmentää ulottuvuutta, jossa ei ole kyse merkityksen tai totuuden takaamisesta, vaan ennemminkin vasta jonkin merkityksen synnyn mahdollisuudesta kirjoittajan ja lukijan keskeytyneessä, hajanaisessa kontaktissa.

Argumentoinnin puutetta ei kuitenkaan tule ymmärtää väärin. Vaikka Nancyn julkilausuttuna tarkoituksena onkin ajaa diskurssi murtumispisteeseensä asti, hän ei koskaan luovu filosofisesta tarkkuudestaan. *Corpus* tasapainoilee rajalla, jolla sanat ovat toisaalta äärimmillään täynnä niihin koko länsimaisen filosofian historian aikana latautuneita merkityksiä ja toisaalta kieltäytyvät imeytymästä jäännöksettä näihin merkityksiin. Huolimatta merkityksen rajoja jäljittävästä kielestään ja tästä syntyvästä erikoislaatuudesta kauneudestaan *Corpus* onkin ankaran filosofinen teos.

Vieras sydän

Siinä missä *Corpus* puhuu ruumiiden maailmasta, *Tunkeilija* lähestyy ruumista "oman ruumiin" (*corps propre*)

kirjat

kysymyksen kautta. Tässä ”oma” paljastuu kuitenkin kaikkein vieraimmaksi: kirjoittajalle tehty sydämensiirto johtaa problematisoimaan perin pohjin kysymykset omasta, identiteetistä ja itsestä. Vieraus – tunkeilija – löytyy sisimmästä. Nancy ihmettelee, missä määrin hänen oma sydämensä oikestaan koskaan oli ollutkaan oma, sillä toimiessaan saumattomasti se oli ollut ”tuntemattomissa kuin jalkapohjat kävellessä” (129), siis vieras. Tunnetuksi se tuli vasta kieltäytyttyään yhteistyöstä, paljastuttuaan tunkeilijaksi, joka oli karkotettava ulos.

Tunkeilija kertoo elinsiirrosta, hylkimisreaktion vaatimista, immuniteetin tuhoavista hoidoista ja niiden sivuvaikutuksena syntyneestä syövästä. Kuten Susanna Lindberg *Filosofin sydämen* esipuheessa toteaa, kyse ei silti ole missään perinteisessä mielessä henkilökohtaisesta tekstistä, vaan ”filosofin sydämen’ häiriöt johtavat yritykseen muotoilla uudelleen itse filosofian ydin” (9). Kysymys on ajattelusta ja sen ehdoista. Itsen käyminen vieraaksi itselle tässä monistuvien tunkeilijoiden kamppailussa johtaa kysymään, kuka lopulta on se

”minä”, jolle tämä tapahtuu? Mitä on ajattelu, jos se joutuu kulkemaan ”vieraan onkalon” (129) kautta, kuin ammottavan leikkaushaavan, jota ei käy enää sulkeminen ja joka lykkää loputtomiin turvallisen paluun itseensä?

Suomennoksista

Filosofin sydämen johdannon sekä *Corpuksen* saatesanat on kirjoittanut *Corpuksen* myös suomentanut Susanna Lindberg, *Tunkeilijan* saatesanat Sami Santanen. Asiantuntevat esitykset auttavat lukijaa orientoitumaan Nancyn haastaviin teksteihin.

Lindberg tarjoaa myös selitykset keskeisten käsitteiden käänöksistä, mikä onkin hyvä ratkaisu ottaen huomioon, että Nancyn termistö on kaikkea muuta kuin yksiselitteisesti käännettävissä – alkaen jo sanasta *corps*, jonka koko merkitysrekisteriä tämä käyttää hyväkseen ja jota suomen ’ruumis’ ei tavoita. (*Corps* merkitsee paitsi elävää tai kuollutta ruumista, myös muun muassa kappaletta, osien kokonaisuutta tai runkoa.) Suurimman ongelman

muodostaa kuitenkin nähdäkseni Nancyn uudissanan *excription* suomentaminen ilmauksella ”jostakin ulos kirjoittaminen”. Vika ei ole niinkään hienoisessa kömpelyydessä – joka ei liene vältettävissä – vaan siinä, että puhuminen *jostakin* ulos kirjoittamisesta saattaa johtaa ajattelemaan perinteistä itseilmaisun logiikkaa, josta nimenomaan ei ole kyse. Ruumis ei olekaan ”se, mistä kirjoitetaan ulos” (92), vaan se, *mikä* kirjoitetaan ulos (*ce que l’écriture excrit*): sillä on olemisensa tällä tavalla ulos kirjoitettuna. Yleisesti ottaen oivaltava käänös on kuitenkin niin tarkka kuin tässä tapauksessa on mahdollista, ja se onnistuu säilyttämään suomentajan mainitsemän alkutekstin ”lumon”.

Tunkeilijan suomentaneiden Elia Lenneksen ja Kaisa Siveniuksen urakka on kenties ollut helpompi – vaikkei Nancyn rikkaan kielen sovittaminen suomeen koskaan yksinkertaista olekaan. Myös *Tunkeilijan* suomennos tavoittaa komeasti alkutekstin luonteen. Kaiken kaikkiaan *Filosofin sydän* on ainutlaatuinen, tärkeä kirja, ja sen suomentaminen on hieno työ.